

Den Haag, 4 september 2008

Onderwerp: Aanbieding review rapportages fase 1 van de marktverkenning Afsluitdijk

Van: Innovatieplatform

Aan: De voorzitter van de stuurgroep Marktverkenning Afsluitdijk
De Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat

Geachte mevrouw Huizinga,

Het Innovatieplatform is gevraagd om samen met Professor Wim de Ridder een review te schrijven over het innovatieve gehalte van de 8 rapportages die door diverse consortia zijn opgesteld in het kader van het Onderzoek Integrale Verkenning Afsluitdijk.

Graag bieden wij u de review aan. Wij hopen dat de review de stuurgroep zal ondersteunen bij de keuze van de marktconsortia die worden geselecteerd voor de 2^e fase van de marktverkenning.

Hoogachtend,

Mede namens Hans de Boer en Wim de Ridder,

dr. J.P. van den Toren
Secretaris Innovatieplatform

Bijlage: Review rapportages fase 1 in het kader van de marktverkenning Afsluitdijk

Contactpersoon: Ir. A. Nagel (an@innovatieplatform.nl)

Het Innovatieplatform is opgericht als ijsbreker en katalysator voor kabinet, bedrijfsleven en wetenschap om de concurrentiekracht van Nederland te versterken. Nodig om de welvaart te verhogen, ook voor toekomstige generaties. De leden van het Innovatieplatform komen uit het bedrijfsleven, het onderwijs, de zorg, de wetenschap en de politiek

Adres : Postbus 19534, 2500 CM Den Haag
Bezuidenhoutseweg 105, 2594 AC Den Haag

Email : info@innovatieplatform.nl

Tel : 070 427 86 77

Fax : 070 356 20 54

Internet : www.innovatieplatform.nl

Marktverkenning Afsluitdijk

Review rapportages fase 1 > 4 september 2008

Review rapportages fase 1 in het kader van de marktverkenning Afsluitdijk

Auteurs:

drs. J. de Boer

dr. J.P. van den Toren

prof. dr. W.J. de Ridder

Ir. A Nagel

Onderwerp van review: Innovatie

Contactpersoon: Ir. A. Nagel (an@innovatieplatform.nl)

Voor akkoord:

Drs. J. de Boer

Prof. dr. W.J. de Ridder

Dr. J.P. van den Toren

Ir. A. Nagel

innovatieplatformvoorstel

Inleiding.

Het Innovatieplatform is, samen met Professor de Ridder, gevraagd een review op te stellen over het innovatief gehalte van de 8 rapportages die in het kader van de marktverkenning Afsluitdijk zijn opgesteld.

Het doel van deze review is om vanuit het oogpunt van innovatie in kort bestek inzicht te geven in de belangrijkste aandachtspunten die leven ten aanzien van de inhoud van de rapportage, en om voorstellen te doen voor mogelijke verdiepingsfase die gesteld zouden kunnen worden aan de respectievelijke consortia.

De volgende rapportages worden beoordeeld, waarbij ieder consortium een eigen lettercode heeft die terugkomt in verschillende rapportages die in het kader van de beoordeling van de inzendingen worden opgesteld:

- A DHV / Imares /Bureau Alle Hesper
- B Arcadis / Dredging International / Nuon / H+N+S
- C Boskalis / West8 / Witteveen & Bos
- D Grietje Bosker p/a AT Osborne
- E Ecorys / Imsa
- F Natuurlijk Afsluitdijk p/a Royal Haskoning
- G Sluitstuk p/a Grontmij Nederland B.V.
- H Oranjewoud / GDA

Allereerst zal in het volgende hoofdstuk worden ingaan op de beoordeling, vervolgens schetst hoofdstuk 2 de belangrijkste kritiek- en aandachtspunten die vanuit innovativiteit te maken zijn. Tot slot worden in hoofdstuk 3 suggesties gedaan voor vervolgvragen die aan de verschillende consortia kunnen worden meegegeven.

Den Haag, 4 september 2008

Preambule – belangrijke aanbevelingen.

De twee hiernavolgende aanbevelingen vinden wij dermate belangrijk dat we deze in een preambule aan u kenbaar maken.

Aanbeveling 1. Beloning voor innovativiteit.

Sommige consortia omvatten ook bedrijven die de plannen zouden kunnen bouwen, anderen niet. In de volgende fase zal het nog niet gaan om het selecteren van de aanbieder die het ook gaat uitvoeren. Wel zullen de consortia verleid moeten worden om hun beste ideeën en inzichten nu al in te brengen. Dat gebeurt wanneer ze weten dat wanneer hun voorstel of onderdelen van hun voorstel overgenomen worden, ze daar ook een marktconforme prijs voor ontvangen. De auteurs bevelen aan om de consortia in de volgende fase te vragen de iconfunctie van de Afsluitdijk duidelijk en als apart onderdeel te laten uitwerken. Aan de uitwerking van de iconfunctie kan vervolgens een marktprijs worden gekoppeld (door ofwel de aanbieder zelf, dan wel door een onafhankelijk bureau). Gekoppeld hieraan wordt de afspraak gemaakt dat, indien het icon gerealiseerd wordt, het betreffende consortium hiervoor wordt beloond conform de prijsopgave, indien dit consortium niet is betrokken bij de realisatie. Dit vanuit de gedachte dat je, als je innovatie wilt bevorderen, hier ook een beloning tegenover moet stellen.

Wij geven de overweging mee, om consortia in de volgende fase uit te dagen gebruik te maken van elkaars ideeën en kennis. Dit in het kader van het streven naar 'open innovatie', een benadering die van meet af aan in het Afsluitdijkproject is gevolgd.

Aanbeveling 2. Plan van aanpak voor grootschalige toepassing van Osmose-energie.

Het toepassen van osmose energie komt in de visies tot nu toe niet veel verder dan kleinschalige proefopstellingen. De beoordelaars stellen voor om elk consortium te vragen om in fase twee een grootschalige rol voor osmose-energie te integreren in hun uitwerking. Dit vanuit de overtuiging dat de afsluitdijk in Nederland een zeer kansrijke locatie biedt voor grootschalige opwekking van osmose-energie. Vraag aan de consortia hoe, en in welke mate, zij osmose-energie grootschalig inpassen in hun visie, en op welke termijn grootschalige energieopwekking met osmose-energie mogelijk is.

Het Innovatieplatform biedt aan in deze zoektocht naar mogelijkheden voor osmose-energie een eigenstandige rol te spelen door de relevante partijen te benaderen en de beschikbare kennis, die nu onvoldoende wordt uitgedragen, beschikbaar te maken voor de consortia.

innovatieplatformvoorstel

1. Beoordeling van de inzendingen.

De auteurs hebben de inzendingen beoordeeld op het innovatief gehalte. Het resultaat is weergegeven in onderstaande tabel. Op basis van onze beoordeling adviseren wij u om de volgende consortia opdracht te verstrekken voor fase 2:

- Consortium DHV / Imares / Bureau Alle Hosper (A)
- Consortium Arcadis / Dredging International / Nuon / H+N+S (B)
- Consortium Boskalis / West 8 / Witteveen & Bos (C)
- Consortium Natuurlijk Afsluitdijk p/a Royal Haskoning (F)

Visie	Criteria*					Totaal
	A	B	C	D	E	
Met WaddenWerken een veilige Afsluitdijk Consortium DHV, Imares, Bureau Alle Hosper	++	++	+	+	+	++
Afsluitdijk 21ste eeuw Consortium Arcadis, H+N+S, Dredging International, Nuon	+++	++	+	++	+	+++
Monument Afsluitdijk Consortium Boskalis, West8, Witteveen & Bos	++	++	++	++	+	+++
De visie van Grietje Bosker Consortium Van Hattum en Blankevoort BV, AT Osborne, Movares, Archipel ontwerpers AE3, Transatlantie	++	0	0	0	+	0
Pompen of Verzuipen Consortium ECORYS, IMSA	-	+	0	-	+	-
Natuurlijk Afsluitdijk Consortium Royal Haskoning, Wubbo Ockels, Rabobank, Van Oord, BAM, Bureau Lievense, Eneco Milieu	+	++	++	++	+	++
Van Afsluitdijk naar Aansluitdijk Consortium Grontmij, BNG, Haverkort Voormolen BV, HKV Lijn in Water	-	-	+	+	+	0
Monumenten in balans Consortium Oranjewoud, GD Architecten	-	-	0	0	+	-

* Een toelichting op de criteria is gegeven in bijlage A

Criteria:

- A. Goede integratie van landschap, natuur en techniek
- B. Breedte van de aanbieding
- C. Unicitéit van ideeën
- D. Economisch perspectief
- E. Overig

+++ is door
++ aanvullend door
+ eventueel door
- niet door

2. Aandachtspunten per inzending.

2A Met Waddenwerken een veilige Afsluitdijk - DHV/Imares/Bureau Alle Hesper

Sterk op ecotoopontwikkeling en beleefbaarheid aan de Waddenzeezijde ingezet met behulp van natuurlijke processen. Onduidelijk is of het wel lukt veel zand te verplaatsen, en wat als natuurlijke processen niet werken als verondersteld.

Integratie met andere functies lijkt onderbelicht en daardoor zijn beperkt innovatieve elementen aanwezig. Integrale uitwerking vereist meer aandacht in de vervolgfase.

2B Afsluitdijk 21ste eeuw - Arcadis / Dredging International / Nuon / H+N+S

Insteek op het goed maken van fouten uit het verleden. Solide basisfunctionaliteit, waarop verder wordt gebouwd en die wordt uitgewerkt in een integrale visie. Meerdere perspectieven. Goede procesfasering in de tijd met mogelijkheid tot terugvalopties

Goede visie hoe de maatschappelijk opgaven in te passen binnen de visie op de toekomstige Afsluitdijk. Nagedacht over versterkende functies en kennisontwikkeling
Plaatsen van de opgave in brede context (o.a. windmolens bij Wieringermeer, compensatie-invulling voor woningbouwontwikkeling bij Almere), en een eigen visie op economisch diverse ontwikkeling van oost- en westzijde.

2C Monument Afsluitdijk - Boskalis / West8 / Witteveen & Bos

Ook gekozen voor de heldere fasering, maar vooral in de geest van Lely, niet meer doen dan nu noodzakelijk (afgepeld tot de essentie door fasering). Visie op ecologie beperkt zich tot herstel van vismigratie en gericht op waterkwaliteit (minder op ecotoopherstel). Helder visie op blauwe energie en innovatie in de watersector. Duidelijke visie op maatschappelijke opgaven en integraliteit.

2D De Visie van Grietje Bosker - Grietje Bosker p/a AT Osborne

Van lijn tot landschap, een visioen, maar hoe is dat? Geen rekening gehouden met wetgeving en beschermingsstatus. Er worden proeftuinen genoemd, hoe passen deze in het totaalplaatje? Visie blijft globaal, diepte ontbreekt.

2E Pompen of Verzuipen - ECORYS, IMSA

Sterke focus op de probleemstelling, visie op oplossing daardoor onderbelicht. Aandacht voor zoetwatervoorziening (pompen) en duurzame energie (decentrale osmose) Focus bij estuariene waarden vooral op Waddenzee

2F Natuurlijk Afsluitdijk p/a Royal Haskoning

Valmeer resulteert in een functie met veel ruimtebeslag. Meerwaarde t.o.v. andere vormen energieopslag onduidelijk. Draagvlak bij omgeving voor valmeer op deze locatie?

Het geheel komt over als een verzameling van leuke ideeën, waarbij de mate van integratie niet geheel uit de verf komt. Zo is ook de visie op herstel van het estuariene systeem niet goed

doordacht. Onderdelen wel weer geschikt voor verdere verkenning, de potentie voor innovatie is hoog.

2G Van Afsluitdijk naar Aansluitdijk - Sluitstuk p/a Grontmij Nederland B.V.

Gepresenteerd als een zeer open concept. Hebben een keuze gemaakt voor focus op het proces, onduidelijk is wat nu de visie van het consortium is. Visie op functies en maatschappelijke opgaven komt onvoldoende naar voren. Procesaanpak is wel erg duidelijk.

2H Monument in Balans – Oranjewoud / GD Architecten

Ingestoken op het proces, maar onduidelijk is welke ruimte wordt geboden. Het lijkt vooral gericht op projectontwikkeling aan de 'halters'. De duik zelf blijft enigszins onderbelicht. Wel tot de essentie teruggebracht (parlensoor, halters). Duurzame Energie als functie wordt aangestipt, het beperken tot alleen proefopstellingen is voor een visie weinig ambitieus.

3. Verdiepingsvragen voor fase 2 van de integrale marktverkenning.

De auteurs stellen voor om in de opdracht voor fase 2 van de marktverkenning, naast beide in de preambule genoemde vragen, de volgende vervolgvragen aan de opdrachtnemers mee te geven. Daarbij wordt als uitgangspunt genomen dat de rapportage, die aan het eind van fase 2 worden ingediend, rijp moeten zijn voor politieke besluitvorming.

Verdiepingsvraag 1. Meer aandacht aan de internationale positionering van de Afsluitdijk.

De consortia moeten uitdrukkelijk geen opdracht krijgen of zelfs geen verwijzing er naar ontvangen om in de volgende fase te zoeken naar invullingen van de plannen die op een bestuurlijk draagvlak mogen rekenen. De inbreng van de bestuurders tijdens de presentatie van de acht consortia op 15 juli 2008 was uitstekend. Zij waren betrokkenen en stelden relevante vragen. Zij kunnen niet anders dan de Afsluitdijk ontwikkelingen plaatsen in hun beleidsagenda. De Afsluitdijk staat op de nationale agenda. Het is een onderwerp dat het Kabinet heeft geclaimd. De reden kan geen andere zijn dan het benadrukken van het belang van de Afsluitdijk in de internationale context!

Locale bestuurders dagen wij uit hun beleidsagenda te baseren op de de besluiten die rond de Afsluitdijk zullen worden genomen en niet andersom. Laat nationaal beleid en lokaal beleid het denken in kansen versterken!

Deze benadering mag Rijkswaterstaat en de consortia er niet van weerhouden om het contact met het publiek te blijven zoeken. De publieke opinie heeft doorgaans een veel sterkere internationale oriëntatie dan de bestuurders. Probeer dit te benutten.

Verdiepingsvraag 2. Centrale rol voor de architectuur in brede zin.

In de huidige fase van de planvorming zijn de beelden (big pictures) dominant. De functies van de Afsluitdijk staan min of meer vast; iedereen zal onmiddellijk aannemen dat de veiligheid van

het achterland hoog in het vaandel staat en dat de ecologie moet worden beschermd. De essentie is dat deze functies een aansprekende vorm krijgen en dat wordt aangesloten bij de internationale zoektocht en competitie naar locale beelden die op wereldschaal indruk maken. Architecten kennen de voorbeelden vaak beter. Chinezen zijn druk doende om hun historische relatie met de draak in superhoge gebouwen tot uitdrukking te laten komen. Er wordt steeds meer organisch gebouwd waarmee er meer ruimte is om het verleden van een cultuur met die van de toekomst te verbinden

Ook in horizontale structuren wordt naar deze dynamische architectuur gezocht. In de SMO-uitgave van de Afsluitdijk is een plaatje opgenomen van een dynamische zonnemuur, maar er is veel meer mogelijk om de Afsluitdijk niet te 'bewaren voor de toekomst' maar om de rijkdom van het architectonische beeld van de Afsluitdijk uit te vergroten. Juist op deze plaats kunnen civiele en landschapsarchitecten hun synergie tonen. Daag de consortia daartoe uit.

Verdiepingsvraag 3. Meer aandacht te geven aan foresight.

De consortia behoeven geen of nauwelijks aandacht te besteden aan wat 'forecasting' wordt genoemd. Dat betekent dat demografische trends, ecologische ontwikkelingen, mobiliteitscijfers en dergelijke minder belangrijk zijn slechts ter versiering van het eindrapport dienen. De volgende fase dient vooral te gaan over 'foresight'. Het Engelstalige onderscheid geeft beter het verschil aan – en wordt veelvuldig gebruikt – dan de Nederlandse vertalingen in 'verkenningen' en 'toekomstbeelden'.

Het is een bekend verschijnsel dat publieke en private organisaties die weinig ambitie hebben maar over ruime middelen beschikken veel verkenningen laten uitvoeren en terwijl organisaties die ambitieus zijn of een groot existentieel probleem hebben vanuit toekomstbeelden werken, foresight dus.

Verdiepingsvraag 4. Adaptiviteit en flexibiliteit.

De verschillende visies die door de consortia zijn ingediend hebben een tijdsspanne van vele jaren. Niet te voorspellen is welke transities in deze periode zullen plaats vinden. Vraag van de consortia een visie hierop en een voorstel hoe zij hier mee denken om te gaan.

Verdiepingsvraag 5. Uitwerken van functies.

De vervolgfase zou kunnen worden gestructureerd door de opdrachtnemers expliciet te vragen vier modules te onderscheiden, te weten:

5.1. Civiele techniek.

De techniek kwam in de presentaties veelvuldig aan bod. Wat relevant was lijkt de revue te hebben gepasseerd. De consortia moeten uit elkaars ruif eten en daaruit hun visie op de Afsluitdijk als 'up to date' en toekomstgericht civiel project formuleren. Hoe zij de onderlinge uitwisseling organiseren is niet van belang. De rapporten van de eerste ronde zijn openbaar. De kracht van de consortia ligt in deze compilatie met name in de architectonische verbeelding ervan.

5.2. Ecologie.

De consortia zelf, en ook deelnemers aan de discussie van 15 juli 2008, hebben veel huidige problemen in de ecologie gesignaleerd. Dood water, verzilting, muggen, visstand, er kwam veel aan de orde. Genoeg om nu op de oplossingen de nadruk te leggen. En die zijn er ook. Ze staan voor een deel al in de rapporten van de eerste ronde. Het accent in deze ronde moet liggen op de oplossingen die kunnen worden geëxporteerd. Immers op veel plaatsen in de wereld doen zich vergelijkbare problemen voor en zijn Nederlanders betrokken bij het oplossen ervan. Daag consortia uit om tot oplossingscombinaties te komen die potentie hebben als toekomstig exportproduct voor de Nederlandse watersector.

5.3. Mobiliteit.

Onderbelicht in de eerste ronde is de rol van de Afsluitdijk in het verbinden van twee provincies. Deze functie moet sterker worden belicht. Het gaat vooral om de vraag welke plaats de Afsluitdijk heeft in de internationale positionering van Nederland. Het gaat daarbij om de onvermijdbare discussie van de toekomstige aansluiting van de Amsterdamse regio op het traject Bremen-Hamburg-Berlijn. Als de HSL-zuid gaat rijden komt de ongewenste positie van Amsterdam als kopstation vanzelf op de politieke agenda. Wat is de visie van de consortia hierop? Tot mobiliteit behoort ook de toegankelijkheid van Nederland voor de beroeps- en toeristische zeevaart. Ook hier is een verdiepingsslag nodig.

5.4. Duurzame energie.

Dit onderwerp heeft in de eerste ronde naar de mening van de beoordelaars volstrekt onvoldoende aandacht gekregen. De technologische mogelijkheden op dit moment zijn niet in verband gebracht met de rol die de Afsluitdijk daarin zou kunnen spelen. Dit is opmerkelijk. Eerder dit jaar heeft de Minister nog gezegd dat de Afsluitdijk een icoon van duurzaamheid moet worden.

Grootschalige energieopwekking uit osmose is een belangrijke pijler van duurzame energie op de afsluitdijk. Maar een icoon van duurzame energie is meer dan alleen osmose en windenergie. Een duidelijk plan voor een afsluitdijk als atelier voor verschillende vormen van duurzame energie dient een vereiste te zijn in de volgende fase. Daarin mag ook windenergie niet ontbreken. Het zou een dwingende opdracht aan de consortia kunnen zijn om in ieder geval een coördinerende rol in de innovatie uit te werken, bijvoorbeeld in de vorm van het scheppen van een creatieve research- en testomgeving voor verschillende vormen van duurzame energie.

Tot slot is de vraag belangrijk welke rol de afsluitdijk kan spelen bij de opslag van energie, in welke vorm dan ook. Ook deze vraag is in fase 1 onvoldoende aan de orde geweest.

innovatieplatformvoorstel

Slotwoord.

De afgelopen maanden is door 8 consortia veel tijd en energie gestoken in de marktverkenning afsluitdijk. Resultaat hiervan zijn de verschillende visies op de toekomst van de afsluitdijk. Aan het eind van fase 2 dient er een resultaat te liggen dat rijp is voor besluitvorming in het Kabinet.

Openheid en fairness zijn cruciaal om innovatie en creativiteit te stimuleren. Het is zaak om de markt en de marktpartijen zo spoedig mogelijk duidelijkheid en inzicht te geven over het vervolgtraject na kabinetsbesluit. Betrokkenheid van de markt en doorpakken zijn belangrijk. De positieve energie die vrij is gekomen bij de marktverkenning moet worden vastgehouden.

De auteurs adviseren om nu al te starten met het voorbereiden van de Europese aanbestedingsprocedure, zodat na politieke besluitvorming zo min mogelijk tijd verloren gaat. Wij adviseren Rijkswaterstaat om te onderzoeken of er mogelijkheden zijn, om de schepper van het winnende concept een bijzondere positie te geven in de aanbestedingsprocedure. Excelentie, durf en visie dient beloond te worden!

Bijlage A: Toelichting op de scoringscriteria.

A. Goede integratie van landschap, natuur en techniek

- Kwaliteit van de kennisuitwisseling en samenwerking tussen de verschillende partijen die aan dit project samenwerken
- De mate van cocreatie

B. Breedte van de aanbidding

- Unieke combinaties van kennis die in het plan zijn gekoppeld
- Unieke combinaties van functies die in het plan zijn gekoppeld

C. Unicité van ideeën

- Technologische vernieuwing op wereldschaal
- Het voor de eerste keer toepassen van een innovatie op praktijkschaal (dus opgeschaald)
- Uitvoeren van het project leidt tot nieuwe kennis op het gebied van onze maatschappelijke opgaven
- De mate waarin het project leidt tot nieuw wetenschappelijke kennis en inzicht op wereldschaal

D. Economisch perspectief

- De mate waarin het plan blijvende experimenteerruimte biedt op het gebied van water, energie, duurzaamheid en mobiliteit. Ofwel ruimte biedt voor het toepassen van innovaties die nu nog niet zijn voorzien (dus bijvoorbeeld ook op middellange termijn de nieuwste stand der techniek te incorporeren). Dus de inpasbaarheid van voortschrijdend inzicht en nieuwe kennis in het concept. De vraag die hierbij moet worden gesteld is of er flexibiliteit is voorzien in het plan om in de toekomst nieuwe kennis en inzichten in te passen. Biedt het project experimenteerruimte
- De mate waarin het project een landmark biedt voor BV Nederland (en daarmee Nederland op de kaart zet) en daarmee ook te verwachten positieve gevolgen heeft voor de Nederlandse economie
- Economisch perspectief

E. Overig

- De mate waarin de aanbidding innovatieve voorstellen doet voor:
- De te doorlopen procedures
- De financieringsconstructie